

LITERATUUROVERZICHT EVOLUTIES IN VRAAG EN AANBOD OP DE ARBEIDSMARKT

Anna Salomons

Prof. Dr. Maarten Goos

12-2007

WSE Report

Steunpunt Werk en Sociale Economie
Parkstraat 45 bus 5303 – 3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 F:32(0)16 32 32 40
steunpuntwse@econ.kuleuven.be
www.steunpuntwse.be

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING.....	2
2	VERANDERINGEN IN DE BANENSTRUCTUUR	4
2.1	Veranderingen in de banenstructuur: polarisatie van de tewerkstelling in hoogbetaalde en laagbetaalde banen	4
2.2	Polarisatie en veranderingen in de inkomensongelijkheid	6
3	VERKLARINGEN VOOR VERANDERINGEN IN DE BANENSTRUCTUUR EN INKOMENSONGELIJKHEID.....	8
3.1	Evoluties in de arbeidsvraag	8
3.1.1	Technologische vooruitgang	8
3.1.2	Globalisering	12
3.2	Evoluties in het arbeidsaanbod	14
3.3	Institutionele factoren	15
4	ANDERE RELEVANTE STUDIES.....	17
4.1	Structurele verschillen in arbeidsmarktinstellingen tussen regio's	17
4.2	Verschillen in concurrentie op en regulering van de goederenmarkt	18
4.3	Dynamiek van de economische conjunctuur	18
5	CONCLUSIES	18
	BIBLIOGRAFIE	20

1 Inleiding

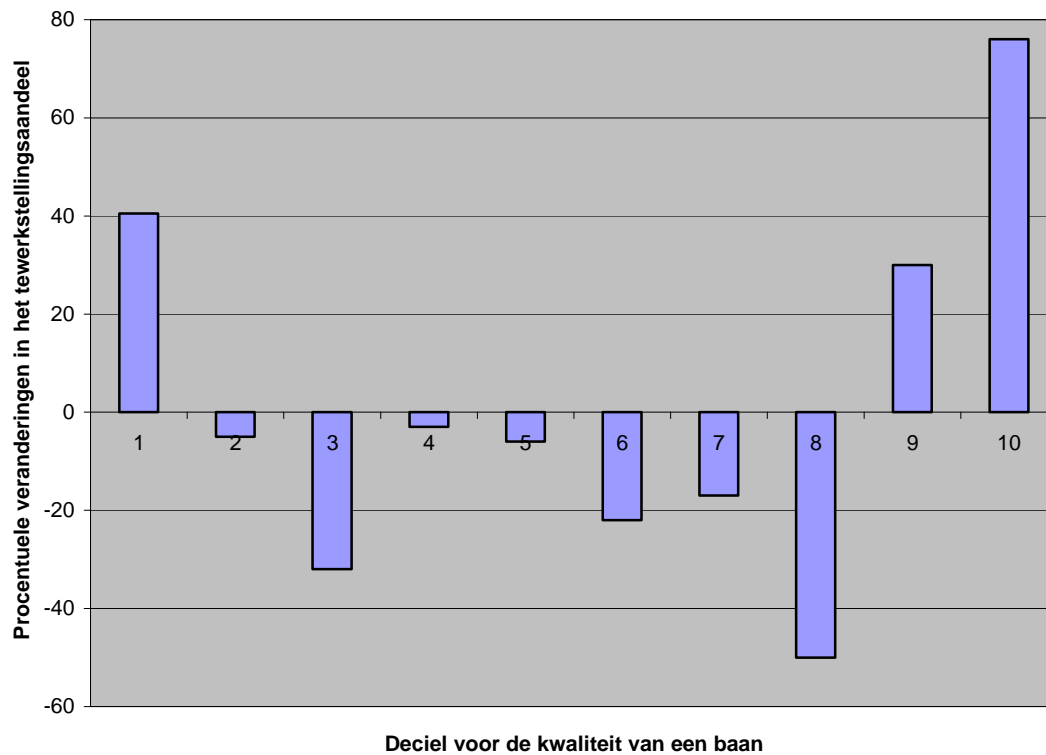
In de meeste ontwikkelde landen is gedurende de laatste 25 jaar de inkomensongelijkheid toegenomen. Als verklaring hiervoor wijzen economen vooral op de impact van “skill-biased technological change”, de idee dat technologische vooruitgang voornamelijk ten goede aan hoger opgeleide werknemers. De logica van dit argument is eenvoudig: nieuwe technologie leidt tot een sterkere toename in de arbeidsproductiviteit van banen voor hoger opgeleide werknemers in vergelijking met banen voor lager opgeleide werknemers. Bijgevolg leidt technologische innovatie tot een stijging in de relatieve vraag naar hoger opgeleide werknemers (relatief ten opzichte van lager opgeleide werknemers) zodat de inkomensongelijkheid toeneemt.

De inzichten van economen vertellen hier echter maar een deel van het verhaal. Je grootmoeder zal het bijvoorbeeld eens zijn met economen dat er steeds meer hoogbetaalde jobs bijkomen in de dienstensector, maar ze zal ook beweren dat er vandaag meer jobs zijn in laagbetaalde dienstensectoren zoals de horeca, het verrichten van huishoudelijk werk en andere banen zonder veel hoop op een betere toekomst.

Een eenvoudige toetsing van grootmoeders hypothese is om alle banen in te delen in 10 decielen al naargelang het loon en dan te kijken hoe het belang van elk deciel in termen van tewerkstelling doorheen de tijd is veranderd. Bijvoorbeeld, op de horizontale as van Figuur 1 geeft deciel “1” de 10 procent laagstbetaalde banen weer in het Verenigd Koninkrijk (VK) in 1979. De verticale as geeft weer met hoeveel procent het tewerkstellingsaandeel van alle banen in het eerste deciel is toegenomen tussen 1979 en 1999. De grafiek toont aan dat er tussen 1979 en 1999 een relatieve toename is geweest in de tewerkstelling van laagbetaalde arbeid van 10 tot ongeveer 14 procent. Naast een toename in het belang van laagbetaalde arbeid toont Figuur 1 ook aan dat er een relatieve toename is in het aandeel van hoogbetaalde arbeid. Het is dit proces van polarisatie in onze banenstructuur dat het centrale thema vormt van grootmoeders hypothese en van dit rapport.

Een relevante vraag is welke banen het precies zijn die voorkomen in elk van de decielen in Figuur 1. Tabel 1 geeft daarom een beschrijving van de belangrijkste banen voor een aantal decielen waarbij een baan wordt gedefinieerd als een beroep in een bepaalde sector. Bijvoorbeeld, onder de laagstbetaalde banen vinden we verkoopsassistenten en kassiers in de kleinhandel en koks, obers en barbedienden in de horeca. De best betaalde banen in onze economie zijn professionelen, ingenieurs en managers in technologische sectoren of hoogbetaalde dienstensectoren. Banen die doorheen de tijd minder belangrijk zijn geworden, zijn vooral banen in de industrie die intens zijn in het repetitief uitvoeren van manuele handelingen (bv. machine-operatoren). Samengevat betekent het bovenstaande dat er toenemende polarisatie plaatsvindt in de banenstructuur van onze samenleving: er is een relatieve toename in het aantal hoogbetaalde jobs maar ook in het

Figuur 1: Procentuele verandering in tewerkstellingsaandeel per deciel voor de kwaliteit van banen

Bron: UK Labour Force Survey. Een baan wordt gedefinieerd als 1 uit 90 beroepen in 1 uit 10 sectoren. Veranderingen zijn tussen 1979 en 1999.

Tabel 1: Karakteristieken van banen in verschillende decielen voor de kwaliteit van een baan

Deciel voor de kwaliteit van een baan	Belangrijkste banen binnen het deciel	
	<i>Beroep</i>	<i>Sector</i>
Laagste deciel	verkoopsassistenten obers, barpersoneel	kleinhandel horeca
2 ^{de} deciel	zorgverstrekkers kassiers	gezondheidszorg kleinhandel
3 ^{de} deciel	handelaars machine operatoren	textiel textiel
8 ^{ste} deciel	machineherstellers machine-operatoren	metaalindustrie metaalindustrie
9 ^{de} deciel	managers productiemanagers	openbare diensten metaalindustrie
Hoogste deciel	ingenieurs professionelen	metaalindustrie dienstensectoren

Bron: UK Labour Force Survey. Een baan wordt gedefinieerd als 1 uit 90 beroepen in 1 uit 10 sectoren.

aantal laagbetaalde jobs in de dienstensector ten koste van tewerkstelling in gemiddeld betaalde jobs in de industrie.

Belangrijke vragen die gesteld zijn in de literatuur zijn: 1) Is polarisatie aanwezig in meerdere ontwikkelde landen (de discussie hierboven baseerde zich enkel op gegevens voor het VK)?; 2) Wat zijn de gevolgen van tewerkstellingspolarisatie op inkomensongelijkheid?; 3) Wat zijn de oorzaken van polarisatie? Dit rapport beantwoordt deze drie vragen.

2 Veranderingen in de banenstructuur

2.1 Veranderingen in de banenstructuur: polarisatie van de tewerkstelling in hoogbetaalde en laagbetaalde banen

De aandacht voor kwalitatieve veranderingen in de banenstructuur en de idee van banenpolarisatie heeft kort bestaan in de Verenigde Staten (VS) in de jaren tachtig, waar de interesse in dit onderwerp ontstond als gevolg van de snelle toename in de inkomensongelijkheid gedurende deze periode. Bluestone en Harrison (1988) waren de eersten om aan te tonen voor de VS dat tussen 1979 en 1984 (een periode van snelle toename in de inkomensongelijkheid) drie vijfde van de netto tewerkstellingsgroei plaatsvond in laagbetaalde banen in vergelijking met enkel een vijfde voor de periode 1963-1979 (een periode van afname in de inkomensongelijkheid). Andere studies voor dezelfde periode komen tot gelijkaardige conclusies: een snelle toename in de inkomensongelijkheid in de jaren tachtig heeft geleid tot een relatieve toename in hoogbetaalde en laagbetaalde banen in de VS (Kosters en Ross (1988), Michel (1988), Howell en Wolff (1991), Gittleman en Howell (1995), Houseman (1995), Costrell (1990)).

De logica gevolgd in het hierboven vermelde onderzoek is heel eenvoudig: een gegeven toename in de inkomensongelijkheid betekent dat de creatie van nieuwe banen hoofdzakelijk laagbetaalde of hoogbetaalde banen moeten zijn. Maar op het moment van publicatie van het hierboven vermelde onderzoek, vond dit argument weinig gehoor bij economen. De reden hiervoor was dat op dat moment economen geloofden dat de toename in de inkomensongelijkheid in de jaren tachtig best kon verklaard worden door de introductie van computers op de werkplaats wat leidde tot een toename in de vraag naar hooggeschoolde en hoogbetaalde banen (en daarom ook een toename in het loon voor hooggeschoolde of hoogbetaalde werknemers) en een afname in de vraag naar laaggeschoolde en laagbetaalde banen (en daarom ook een afname in het loon voor laaggeschoolde of laagbetaalde werknemers). Deze consensus voor de toename in de inkomensongelijkheid in de jaren tachtig is echter niet consistent met de geobserveerde toename in laagbetaalde banen, zoals geargumenteed in de hierboven vermelde literatuur, omdat de consensus on-

der economen was dat de vraag naar laagbetaalde arbeid was afgenomen in plaats van toegenomen.

Ook in de jaren negentig was de consensus onder economen dat technologische vooruitgang (in het bijzonder, de introductie van computers op de werkplaats) een belangrijke verklaring is voor de stijgende inkomensongelijkheid. Slechts een handvol papers bleven de nadruk leggen op de polarisatie van de banenstructuur in de VS gedurende de jaren negentig (Levy en Murnane (1992), Juhn, Murphy en Pierce (1993), Murphy en Welch (1993), Ilg (1996), Farber (1997), Acemoglu (1999, 2001), Juhn (1999), Ilg en Haugen (2000)), opnieuw zonder veel weerklank in academische en politieke kringen. Bijvoorbeeld, in reactie op de mogelijkheid van een polariserende banenstructuur in de VS berekende de gerenommeerde econoom Joseph Stiglitz, toen hij Clinton's Council of Economic Advisors (CEA) voorzat in 1997, dat tussen 1994 en 1996 job creatie in de VS vooral plaatsvond in hoogopgeleide dienstensectoren. De Amerikaanse sociologen Wright en Dwyer (2003) herdeden het werk van de CEA maar nu voor meerdere jaren. Zij kwamen tot de conclusie dat de expansie in de negentiger jaren anders was dan Stiglitz had beweerd: dat in contrast met vroegere expansies er in de jaren negentig niet alleen een sterke groei was in de leidinggevende en professionele beroepen (hoogbetaalde banen) maar ook in het aantal jobs in de distributiesector en persoonlijke dienstverlening (laagbetaalde banen). De voortdurende aanwezigheid van job polarisatie in de data bleef dus in strijd met de consensus onder economen, dat ook in de jaren negentig de vraag naar laagbetaalde arbeid was gedaald als gevolg van technologische vooruitgang.

Het was wachten tot het onderzoek van Goos en Manning (2003,2007) voor polarisatie onder de aandacht kwam van economen. Goos en Manning (2003,2007) vinden dat er in het VK tussen 1975 en 1999 een gestage groei is geweest in laagbetaalde dienstensectoren samen met (een veel sterkere) groei in de professionele en leidinggevende beroepen en een afname in het aantal jobs in de industrie. Deze polarisatie voor het VK werd reeds geïllustreerd in Figuur 1 en Tabel 1. Goos en Manning (2003,2007) documenteren verder dat deze resultaten robuust zijn voor verschillende tewerkstellingsmaatstaven, voor zowel mannen en vrouwen samen of afzonderlijk en voor verschillende definities van een baan.

Een belangrijk verschil tussen Goos en Manning (2003,2007) en Wright en Dwyer (2003) is dat Wright en Dwyer (2003) concluderen dat niet alle banen die worden gecreëerd tijdens de economische expansie van de jaren negentig noodzakelijk goede banen zijn. Goos en Manning (2003, 2007) daarentegen beargumenteren dat job polarisatie weinig te maken heeft met de economische conjunctuur, maar dat ze het gevolg is van lange termijn veranderingen in vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. In het bijzonder, Goos en Manning (2003,2007) argumenteren dat technologische vooruitgang niet inconsistent is met job polarisatie maar juist een verklaring kan zijn voor job polarisatie (meer hierover in sectie 3). Volgend op het werk van Goos en Manning (2003, 2007) voor

het VK hebben Autor, Katz en Kearney (2006) en Autor en Dorn (2007) aangetoond dat ook in de VS de banenstructuur gestaag is gepolariseerd tijdens de jaren negentig.

Of er ook in Continentaal Europa een polarisatie van de banenstructuur plaatsvindt, is nog niet duidelijk. In een studie gefinancierd door de European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Ward en Stehrer (2007)), vinden de auteurs dat de gemiddelde baan in Continentaal Europa in kwaliteit is toegenomen tussen 2000 en 2005. Ook concludeert de studie dat er geen significante tewerkstellingstoename is geweest in de 20 procent laagst betaalde banen. Daarom besluiten de auteurs dat de Europese doelstelling van hogere participatie door de creatie van hoogwaardige banen een feit is.

De conclusie in het rapport van Ward en Stehrer (2007) voor Continentaal Europa lijkt in te gaan tegen de polarisatie hypothese die hierboven werd beschreven voor het VK en de VS. Creëert Continentaal Europa werkelijk betere banen in vergelijking met het VK en de VS of zijn de conclusies in het rapport van Ward en Stehrer (2007) voorbarig? Wij vinden de conclusies in het rapport van Ward en Stehrer (2007) voorbarig. Ten eerste, de analyse in Ward en Stehrer (2007) is te beschrijvend en te oppervlakkig. De auteurs kijken bijvoorbeeld naar veranderingen in tewerkstelling tussen 2000 en 2005 in elk van vijf quintielen van job kwaliteit (het eerste quintiel vertegenwoordigt de 20 procent laagstbetaalde banen, ..., het vijfde quintiel de 20 procent hoogstbetaalde banen). De opdeling van de banenstructuur in quintielen kan echter belangrijke verschillen verbergen voor tewerkstellingsveranderingen in banen binnen hetzelfde quintiel. Bijvoorbeeld, indien Figuur 1 tewerkstellingsveranderingen zou berekend hebben op basis van quintielen in plaats van decielen, zou men ook concluderen dat er geen polarisatie is in het VK. Ten tweede, Dustmann, Ludsteck en Shoenberg (2008) onderzoeken nauwkeurig de veranderingen in de West-Duitse inkomensongelijkheid tussen 1979 en 2001. In hun analyse observeren zij dat er wel gestage polarisatie plaatsvindt in de banenstructuur. Dit is lijn met het onderzoek van Spitz-Oener (2006) die ook vindt dat er een relatieve toename is geweest in de hoogstbetaalde en laagstbetaalde banen in West-Duitsland tussen 1979 en 1999.

2.2 Polariseratie en veranderingen in de inkomensongelijkheid

Een belangrijke vraag is in welke mate de polarisatie in de tewerkstelling heeft geleid tot een verandering in de inkomensongelijkheid doorheen de tijd. Enerzijds is het te verwachten dat de inkomensongelijkheid toeneemt als gevolg van polarisatie: indien meer werknemers terechtkomen in hoogbetaalde en laagbetaalde banen, stijgt de inkomensongelijkheid doorheen de tijd. Anderzijds zullen de lonen voor werknemers in hoogbetaalde en laagbetaalde dienstensectoren stijgen (dalen) relatief ten opzichte van lonen voor werknemers in de industrie indien polarisatie wordt verklaard door een toename in de vraag (het aanbod) voor werknemers in de dienstensector en een afname in de vraag (het aanbod) naar werknemers in de industrie. Wat de precieze impact is van

tewerkstellingspolarisatie op de inkomensongelijkheid is dus een vraag die enkel empirisch kan beantwoord worden.

In hun studie tonen Goos en Manning (2003,2007) aan dat een derde van de totale toename in de inkomensongelijkheid tussen 1979 en 1999 in het VK kan verklaard worden door tewerkstellingspolarisatie. Ook voor de VS vinden Autor, Katz en Kearney (2008) dat de toename in de inkomensongelijkheid gedeeltelijk kan verklaard worden door de concentratie van tewerkstelling in hoogbetaalde en laagbetaalde banen. Beide studies vinden dat er een gestage toename is geweest in de lonen van hoogbetaalde werknemers relatief ten opzichte van het mediaan inkomen. Samen met een toename in het aantal hoogbetaalde banen leidt dit tot een toename in de inkomensongelijkheid aan de bovenzijde van de inkomensverdeling.

De bevindingen van de studies van Goos en Manning (2003,2007) voor het VK en van Autor, Katz en Kearney (2008) voor de VS verschillen echter ook in belangrijke mate. Goos en Manning (2003,2007) vinden dat er in het VK een gestage afname is geweest in de lonen van laagbetaalde werknemers relatief ten opzichte van het mediaan inkomen. Samen met een toename in het aandeel van werknemers in laagbetaalde banen leidt dit tot een toename in de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling. Autor, Katz en Kearney (2008) vinden echter voor de VS dat de lonen van laagbetaalde werknemers ten opzichte van het mediaan inkomen zijn gestegen in plaats van gedaald gedurende de jaren negentig. Zij argumenteren daarom dat de polarisatie van tewerkstelling in laagbetaalde banen niet noodzakelijk moet leiden tot een toename in de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling.

Een mogelijke verklaring voor de verschillende trends in de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling tussen de studies van Goos en Manning (2003,2007) voor het VK en Autor, Katz en Kearney (2008) voor de VS is te vinden in Dustmann, Ludsteck en Schönberg (2008). Zij vergelijken veranderingen in de inkomensongelijkheid in West-Duitsland en de VS en vinden ook een tegengestelde trend in de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling in de jaren negentig. Net zoals in Autor, Katz en Kearney (2008), besluiten Dustmann, Ludsteck en Schönberg (2008) dat de afname in de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling in de VS wordt verklaard door een toename in de relatieve vraag naar laagbetaalde banen (de toename in de vraag naar laagbetaalde banen ten opzichte van mediane inkomens verklaart de toename in de relatieve tewerkstelling en het relatieve loon van werknemers in laagbetaalde banen). Deze toename in de relatieve vraag naar laagbetaalde arbeid bestaat ook in West-Duitsland, dus ook in West-Duitsland zouden we een afname van de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling verwachten. Maar het dalende belang van vakbonden in het loonoverleg en een relatieve afname in het aanbod van werknemers voor banen met een mediaan inkomen heeft geleid tot een daling in plaats van een toename in de lonen van laagbetaalde werknemers ten opzichte van banen met mediane inkomens. Samen met

een toename in het aandeel van werknemers in laagbetaalde banen heeft dit geleid tot een toename in plaats van een afname in de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling in West-Duitsland.

3 Verklaringen voor veranderingen in de banenstructuur en inkomensongelijkheid

De polarisatie van onze banenstructuur kan worden veroorzaakt door veranderingen in de vraag naar arbeid. Zo kan technologische vooruitgang leiden tot een afname in de vraag naar werknemers in de industrie waardoor het tewerkstellingsaandeel van hoogbetaalde en laagbetaalde dienstensectoren toeneemt. Maar ook globalisering kan leiden tot een relatieve afname in de vraag naar werknemers in de industrie omdat globalisering kan betekenen dat een deel of het geheel van het productieproces voor sommige goederen wordt verplaatst naar het buitenland. Naast veranderingen in de arbeidsvraag kan polarisatie van de banenstructuur ook veroorzaakt worden door veranderingen in het arbeidsaanbod. Tenslotte vormen ook *instituties* zoals vakbonden in minimumlonen belangrijke componenten van (vooral de Continentaal Europese) arbeidsmarkten. De rol van veranderingen in de arbeidsvraag, het arbeidsaanbod en instituties worden verder besproken in deze sectie.

3.1 Evoluties in de arbeidsvraag

3.1.1 Technologische vooruitgang

Technologische vooruitgang en de productietechnologie

Hoe kan technologische vooruitgang leiden tot een polarisatie van de banenstructuur? De econoom William Baumol dacht reeds in 1967 na over hoe veranderingen in sectoriële tewerkstelling kunnen verklaard worden door technologische vooruitgang. In het verleden heeft technologische vooruitgang geleid tot sterkere productiviteitsstijgingen in de industrie dan in andere sectoren. Deze productiviteitsstijging in de industrie leidde tot een daling van de relatieve kost en daarom van de prijs van geproduceerde goederen. Echter, de prijsdaling was niet voldoende om de vraag naar goederen evenzeer te doen stijgen als de arbeidsproductiviteit. Bijgevolg nam de tewerkstelling in de industrie af ten voordele van een groter tewerkstellingsaandeel in sectoren waar de productiviteitsstijging minder sterk was. De recente “computerrevolutie” heeft een extra impuls gegeven aan deze lange termijn trend tot polarisatie van onze banenstructuur omdat computers gemakkelijk routine jobs kunnen doen in de industrie (bv. machine-operator), maar minder gemakkelijk de taken kunnen verrichten die vooral worden gedaan in hoogbetaalde dienstensectoren (bv. advies geven) en laagbetaalde dienstensectoren (bv. een tafel bedienen in een restaurant). Volgens deze

theorie wordt polarisatie dus veroorzaakt door veranderingen in de arbeidsproductiviteit en daarom de vraag naar arbeid.

Is deze theorie ook empirisch relevant? Het werk van Autor, Levy en Murnane (2003) richt zich exclusief op deze vraag voor de VS. Zij tonen aan dat machines en computers zeer geschikt zijn om routinematig werk te doen. Bijgevolg heeft de introductie van computers op de werkplaats geleid tot een afname in de vraag naar routinematige handelingen. Zo tonen Autor, Levy and Murnane (2000) in een gevalstudie aan dat de automatisering van een grote Amerikaanse bank heeft geleid tot een afname in de tewerkstelling in het departement waar cheques werden gelezen en verwerkt. Maar de studie van Autor, Levy en Murnane (2003) argumenteert ook dat de recente computerrevolutie heeft geleid tot een toename in de vraag naar niet-routine cognitieve en interactieve handelingen. Autor, Levy en Murnane (2000) tonen bijvoorbeeld aan dat de automatisering van de Amerikaanse bank ook heeft geleid tot een toename in de vraag naar computerspecialisten en naar gespecialiseerde handelingen voor de verwerking van de cheques die niet eenvoudig leesbaar zijn. Tenslotte concluderen Autor, Levy en Murnane (2003) dat computers weinig impact hebben op de vraag naar niet-routine manuele handelingen. De vereiste vaardigheid voor deze handeling is zogenaamde hand-oog-voet coördinatie, een vaardigheid die tot op heden zeer moeilijk uitvoerbaar blijft voor machines. In gelijkaardig onderzoek komt Spitz-Oener (2006) tot dezelfde conclusies voor West-Duitsland.

De studies van Autor, Levy en Murnane (2003) en Spitz-Oener (2006) zijn baanbrekend omdat ze nauwkeurig in beeld brengen hoe de huidige technologische vooruitgang een impact heeft op de taken die worden gevraagd op de werkplaats. Hiervoor gebruiken beide studies de "Dictionary of Occupational Titles" of DOT, een gegevensbestand dat informatie geeft over de taken die worden gedaan in gedetailleerde beroepen. De idee uitgewerkt in Autor, Levy en Murnane (2003) en Spitz-Oener (2006) lijkt eenvoudig maar staat in schril contrast met de opvatting in vroegere studies dat technologische vooruitgang enkel leidt tot een relatieve toename in de vraag naar hoogbetaalde of hooggeschoolde banen (Berman, Bound and Machin (1998), Machin en Van Reenen (1998)). Het is immers duidelijk waarom computers niet-routine cognitieve of interactieve handelingen door werknemers kunnen vergemakkelijken, maar het is niet meteen duidelijk waarom iemand met een universiteitsdiploma op het werk per se productiever zou zijn met een computer in vergelijking met iemand zonder universiteitsdiploma. Autor, Levy en Murnane (2003) en Spitz-Oener (2006) beweren dus dat indien er een toename is geweest in de vraag naar hooggeschoolde banen omwille van technologische vooruitgang, dit te verklaren is door het feit dat hooggeschoolde werknemers geconcentreerd zijn in banen die intens zijn in niet-routine cognitieve of interactieve handelingen.

Het werk van Autor, Levy en Murnane (2003) en Spitz-Oener (2006) gaat niet in op de vraag of technologische vooruitgang heeft geleid tot tewerkstellingspolarisatie. Beide studies tonen

enkel aan dat machines en computers zeer geschikt zijn om routinematige handelingen te verrichten. Hoe deze idee van technologische vooruitgang precies een verklaring kan zijn voor tewerkstellingspolarisatie wordt uitgelegd in Goos en Manning (2003,2007). Zij vinden dat banen die intens zijn in routinematige handelingen zich bevinden in de goederen productie maar ook in andere banen zoals administratief werk en boekhouding. Bovendien tonen zij aan dat hoogbetaalde banen in de dienstensector een hoog niveau van niet-routine cognitieve en interactieve taken vereisen. Tenslotte vinden Goos en Manning (2003,2007) ook dat veel laagbetaalde banen in de dienstensector weinig routinematig zijn. Zij concluderen dus dat de recente computerrevolutie heeft geleid tot een toename in de vraag naar hoogbetaalde en laagbetaalde banen in de dienstensector en een afname in de vraag naar gemiddeld betaalde banen in de industrie. Op grond hiervan tonen zij aan dat veranderingen in de arbeidsvraag gedreven door technologische vooruitgang de motor zijn achter de polarisering van de banenstructuur in het VK.

De bijdrage van het werk in Goos en Manning (2003,2007) is de idee dat de polarisatie van de banenstructuur niet in strijd is met technologische vooruitgang, zoals tot voor kort werd aangenomen door economen. Meer nog, Goos en Manning (2003,2007) beweren dat tewerkstellingspolarisatie best kan verklaard worden door technologische vooruitgang. De consensus was namelijk dat technologische vooruitgang heeft geleid tot een afname in plaats van een toename in de vraag naar laaggeschoolde en daarom laagbetaalde banen. Maar omdat laagbetaalde banen in de dienstensector intens zijn in niet-routine manuele handelingen die mensen eenvoudig vinden maar moeilijk zijn voor computers, is de vraag naar laagbetaalde banen in de dienstensector (relatief ten opzichte van de vraag naar banen in de industrie) toegenomen. Samen met een toename in de (relatieve) vraag naar hoogbetaalde arbeid die intens is in niet-routine cognitieve en interactieve handelingen, leidt technologische vooruitgang tot polarisatie in de banenstructuur.

Technologische vooruitgang, tewerkstelling en lonen in het algemene evenwicht

De studies die we tot hertoe hebben besproken gaan na wat de impact is van technologische verandering op de arbeidsvraag en de tewerkstellingsstructuur van onze banen. Maar een verschuiving in de arbeidsvraag zal ook leiden tot veranderingen in de relatieve verloning en de inkomensongelijkheid. Bovendien is het ook denkbaar dat veranderingen in de arbeidsvraag zullen leiden tot verschuivingen in het arbeidsaanbod. Een aantal studies behandelen daarom hoe het algemene evenwicht in een economie evolueert als reactie op veranderingen in de arbeidsvraag gedreven door technologische vooruitgang.

Autor, Katz en Kearney (2006) volgen Goos en Manning (2003,2007) in hun analyse van de banenstructuur in de VS. Ook zij vinden dat er een polarisatie plaatsvindt van de tewerkstelling naar hoogbetaalde en laagbetaalde banen in de dienstensector. Maar de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling in de VS nam toe in de jaren tachtig en nam af in de

jaren negentig. Om dit te kunnen verklaren presenteren de auteurs een algemeen evenwichtsmo-
del waarbij er een afname is in de vraag naar industriële tewerkstelling door de introductie van
computers op de werkplaats. Deze afname in de arbeidsvraag naar industriële tewerkstelling leidt
tot een afname in het aantal werknemers in de industrie en een afname in het loon voor industriële
arbeid. Dit betekent echter niet dat het relatieve loon van laagbetaalde werknemers in de diensten-
sector ten opzichte van werknemers in de industrie noodzakelijk moet stijgen. De reden is dat de
verloren tewerkstelling in de industrie kan leiden tot een toename van het arbeidsaanbod in laagbe-
taalde dienstensectoren. Zolang deze toename in het arbeidsaanbod leidt tot een sterkere afname
in het loon in laagbetaalde dienstensectoren in vergelijking met de afname in het loon voor indu-
striële tewerkstelling, zal de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling
toenemen. De auteurs beweren dat dit is gebeurd in de VS tijdens de jaren tachtig. Maar als de
verloren tewerkstelling gestaag afneemt omdat steeds minder werknemers overblijven in de indu-
strie, zal uiteindelijk de toename in het arbeidsaanbod in laagbetaalde dienstensectoren niet meer
voldoende groot zijn om de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling te
doen dalen. De auteurs suggereren dat dit de reden is waarom de inkomensongelijkheid aan de
onderzijde van de inkomensverdeling is afgenomen in plaats van toegenomen in de jaren negentig
in de VS.

Autor en Dorn (2007) toetsen het model van Autor, Katz en Kearney (2006). Hiervoor ge-
bruiken ze variatie in de intensiteit van routinematige banen tussen verschillende regio's in de VS.
Het model van Autor, Katz en Kearney (2006) voorspelt namelijk dat tewerkstellingspolarisatie
sterker is in regio's met een grotere intensiteit van routinematige banen aan het begin van de on-
derzochte periode. Ook voorspelt het model dat de inkomensongelijkheid in deze regio's sterker is
toegenomen. Autor en Dorn (2007) vinden inderdaad dat tussen 1980 en 2005 tewerkstellingspola-
risatie het sterkst is toegenomen in regio's met de grootste intensiteit in routinematige banen in
1980. Ook vinden zij dat de inkomensongelijkheid het sterkst is toegenomen in regio's die het
meest intens waren in routinematige jobs in 1980.

Mazzolari en Ragusa (2007) gebruiken ook variatie tussen verschillende regio's in de VS in
de jaren negentig om een verklaring te vinden voor de afname in de inkomensongelijkheid aan de
onderzijde van de inkomensverdeling. Ook zij beweren dat er een toename is geweest in de rela-
tieve vraag naar laagbetaalde banen in de dienstensector (relatief ten opzichte van banen in de
industrie). Maar in tegenstelling tot Autor, Katz en Kearney (2006) en Autor en Dorn (2007) vinden
zij dat de toename in de vraag naar laagbetaalde banen in de dienstensector wordt verklaard door
een toename in het inkomen van werknemers in de hoogbetaalde dienstensectoren. Aan de hand
van consumptie data tonen ze namelijk aan dat hogere inkomens leiden tot een proportionele toe-
name in de vraag naar laagbetalende diensten zoals uitstapjes naar het restaurant of poetsperso-
neel.

De bevindingen in Mazzolari en Ragussa (2007) lijken in strijd met de idee dat de vraag naar laagbetaalde arbeid in de dienstensector verklaard wordt door technologische vooruitgang, zoals werd beweerd in Goos en Manning (2003,2007), Autor, Katz en Kearney (2006) en Autor en Dorn (2007). Dit is echter niet noodzakelijk het geval. Ten eerste, er bestaat weinig twijfel over het feit dat de toename van inkomens in de hoogbetaalde dienstensectoren een gevolg is van technologische vooruitgang. En indien hogere inkomens aan de bovenzijde van de inkomensverdeling leiden tot een toename in de vraag naar laagbetalende diensten, wordt de toegenomen tewerkstelling in laagbetalende dienstensectoren nog steeds verklaard door technologische vooruitgang. Ten tweede, het is zowel theoretisch als empirisch niet duidelijk waarom beide verklaringen niet waar kunnen zijn. Bijvoorbeeld, op basis van de correlatie tussen de fractie hoogopgeleiden en laagopgeleiden in verschillende regio's in de VS, is Manning (2004) voorzichtiger in zijn conclusies. Hij besluit namelijk dat technologische vooruitgang heeft geleid tot regio's waar hoogopgeleiden en laagopgeleiden samenwonen. Dit kan komen doordat technologische vooruitgang betekent dat banen in de industrie verdwijnen en/of dat technologische vooruitgang heeft geleid tot een toename in de inkomens van hoogbetalende banen in de dienstensector en bijgevolg een toename in de vraag naar laagbetalende banen in de dienstensector.

3.1.2 Globalisering

In bovenstaande studies wordt het belang van niet-technologische factoren geminimaliseerd. Hoewel we denken dat het zeer waarschijnlijk is dat technologie een belangrijke factor is in alle landen, zou het kunnen dat de rol van technologie te veel beklemtoond was. Een belangrijk deel van dit onderzoeksprogramma zal daarom bestaan uit het onderzoeken van andere hypothesen. In het bijzonder, globalisering kan ook een belangrijke impact hebben op de banenstructuur via internationale handel en het uitbesteden van productieprocessen (dit laatste wordt in de literatuur "offshoring" genoemd). Bovendien kan het verwacht worden dat internationale handel en uitbesteding in de toekomst nog belangrijker zullen worden (Borjas, Freeman en Katz (1996); Feenstra en Hanson (1999); Freeman (2003)).

Blinder (2006, 2007a, 2007b) beargumenteert dat uitbesteding uiterst belangrijke effecten op de structuur van de arbeidsmarkt in de Verenigde Staten zal hebben. Hij noemt de toekomstige uitbesteding van banen in rijke landen zoals de VS naar landen zoals China en India een "nieuwe industriële revolutie". De impact zal zo groot zijn omdat innovaties in ICT het op grote schaal naar het buitenland uitbesteden van banen mogelijk zal maken, en omdat China en India landen zijn met een enorm arbeidspotentiaal. Blinder beweert dat niet alleen laaggeschoolde, maar ook hooggeschoolde banen op den duur naar zulk soort landen zullen verdwijnen, aangezien de belangrijkste dimensie voor uitbesteding niet meer de scholingsgraad is, maar de technologische mogelijkheid om bepaalde banen uit te besteden. Voorbeelden van hooggeschoolde banen die naar het buitenland kunnen verdwijnen zijn die van computerprogrammeurs en copywriters, terwijl andere hoog-

geschoolde banen zoals chirurgen en universitair professors minder gemakkelijk uit te besteden zijn. Aan de andere kan van het spectrum zijn de laaggeschoolde banen van bijvoorbeeld telemarketers en administratieve assistenten gemakkelijk uit te besteden, maar die van babysitters en taxi-chauffeurs dan weer niet. Zo beargumenteert Blinder dat de banenstructuur van rijke landen radicaal zou kunnen veranderen, en dat de kwaliteit van de banen die overblijven niet noodzakelijk hoger hoeft te zijn.

Blinder (2007a) ontwikkelt een index van hoe gemakkelijk een bepaald beroep kan worden uitbesteed naar het buitenland, op basis van Occupational Network (ONET) data voor de VS. Hij categoriseert een beroep als beter uit te besteden wanneer de dienst of het product geproduceerd door dat beroep zonder kwaliteits-degradatie kan worden aangeleverd vanaf een andere locatie, en wanneer de werkenden dat beroep onafhankelijk van een bepaalde locatie (in dit geval: de Verenigde Staten) kunnen uitoefenen. Het is belangrijk om op te merken dat Blinder deze index construeert als een voorspelling van *toekomstige* uitbesteding van banen naar het buitenland, en niet voor de uitbesteding die tot nu toe heeft plaatsgevonden. Op basis van deze index produceert Blinder een ranglijst van 291 beroepen in de Verenigde Staten naar gelang van hoe gemakkelijk ze in de toekomst uit te besteden zullen zijn. Enkele van de minst uitbestedbare beroepen zijn, volgens Blinder: postbodes, fotografen, en oogartsen; en enkele van de meest uitbestedbare beroepen zijn: computer programmeurs, wiskundigen, statistici, telemarketers, en administratieve assistenten. Na analyse van deze ranglijst voorspelt Blinder dat tussen 22 en 29 procent van alle banen in de Verenigde Staten uitbestedbaar zijn. Hoewel dit niet automatisch betekent dat alle banen die *kunnen* worden uitbesteed ook daadwerkelijk *zullen* worden uitbesteed, waarschuwt Blinder wel dat de baanzekerheid en lonen van deze banen onder de invloed van hun uitbestedbaarheid zullen verslechteren. Blinder vindt zelfs bewijs van een *huidige* loonkloof (controlerend voor opleidingsniveau) van 13% voor banen die uitbestedbaar zijn ten opzichte van banen die niet uitbestedbaar zijn. Blinder voorspelt dat dit fenomeen belangrijker zal worden zolang ICT innovaties, die het uitbesteden makkelijker maken, doorgaan. Ook bevestigt Blinder (2007a) zijn vermoeden dat het opleidingsniveau niet gecorreleerd is met uitbestedbaarheid. Het is dus te verwachten dat verschuivingen in de banenstructuur veroorzaakt door uitbesteding gepaard zullen gaan met toenames in de frictionele en structurele werkloosheid. Dit zal leiden tot hoge aanpassingskosten voor de Amerikaanse economie, bovenop de wellicht permanente daling in de lonen voor uitbestedbare beroepen. Deze bevindingen leiden tot Blinder's conclusie dat overheden deze evoluties niet mogen onderschatten. Blinder benadrukt nog dat afsluiting van de arbeidsmarkt voor globalisering geen oplossing is. Als een laatste opmerking is het belangrijk de verschillen tussen de Amerikaanse en Europese economieën te belichten: hoewel de effecten op lonen in Europa misschien minder sterk zullen zijn, zouden daardoor de werkloosheidseffecten juist groter kunnen uitvallen, alsmede langer aanhouden aangezien de Europese arbeidsmarkten minder flexibel zijn dan de Amerikaanse.

Crinò (2007) bestudeert de effecten van uitbesteding van banen in de dienstensector op de opleidingsstructuur van de arbeidsvraag in 9 West-Europese landen (Italië, Oostenrijk, Nederland, Finland, Spanje, Duitsland, en Zweden) tussen 1990 en 2004. Uitbesteding van diensten (“service offshoring”) is een relatief nieuw fenomeen, en nog lang niet zo wijdverspreid als uitbesteding van banen in de industrie (“material offshoring”): in de dienstensector wordt slechts 2 procent van inputs geïmporteerd uit het buitenland, terwijl dat percentage 20 procent is voor de industrie. Crinò construeert een dataset met gegevens over zowel uitbesteding als het opleidingsniveau van banen, dit laatste opgedeeld in hooggeschoolden, gemiddeld geschoolden, en laaggeschoolden. Crinò’s conclusie is dat de uitbesteding van dienstenbanen die tot nu toe heeft plaatsgevonden de relatieve vraag naar hooggeschoolde arbeid heeft doen toenemen. Hij benadrukt dat dit niet betekent dat de uitbesteding van dienstenbanen geen negatieve effecten op de economie kan hebben: een deel van de laag- en gemiddeld geschoolde banen verdwijnt, en zowel frictionele en structurele werkloosheid als loonsverlagingen passen in dit scenario. Echter, in tegenstelling tot Blinder, argumenteert Crinò dat de uitbesteding van dienstenbanen geen nieuwe industriële revolutie is, aangezien de effecten van dienstenuitbesteding de effecten van industrie-uitbesteding echoën. Echter, Crinò geeft aan dat zijn analyse geen inzicht kan verschaffen in waarschijnlijke heterogeniteit in de effecten van uitbesteding op arbeidsvraag naar verschillende beroepen, aangezien zijn dataset slechts onderscheid maakt tussen drie opleidingsniveaus.

Molnar, Pain and Taglioni (2007) en IMF (2007; Hoofdstuk 5) bespreken de effecten van internationale handel en naar buiten gerichte Foreign Direct Investment (FDI) op de arbeidsmarkten van OESO landen. Zij vinden dat er veel heterogeniteit is in de effecten van globalisering op arbeidsmarkten: zo is tewerkstelling in de Verenigde Staten toegenomen tengevolge van toenemende naar buiten gerichte FDI, terwijl tewerkstelling in Japan en Duitsland hierdoor is afgenomen. Verder komen de meeste empirische studies besproken in Molnar et al (2007) en IMF (2007) tot de conclusie dat internationale handel de lonen van ongeschoolde werknemers verlaagt, maar dat dit effect niet sterk genoeg is om alle veranderingen in de inkomensongelijkheid te verklaren. Molnar et al (2007) wijzen er op dat een tekortkoming van de empirische literatuur is dat de kanalen van internationale handel en technologie niet van elkaar gescheiden worden.

3.2 Evoluties in het arbeidsaanbod

Naast veranderingen in de arbeidsvraag kunnen ook veranderingen in het arbeidsaanbod een belangrijke verklaring zijn voor de polarisatie van tewerkstelling. Sommige banen zijn meer intens in de tewerkstelling van vrouwen, hoogopgeleiden of migranten. Daarom kunnen demografische veranderingen zoals de stijging in de participatiegraad van vrouwen, de stijging van de scholingsgraad en immigratie belangrijke determinanten zijn van de veranderende tewerkstellingsstructuur.

Bijvoorbeeld, Goos en Manning (2003,2007) argumenteren dat een deel van de toename in de laagbetaalde banen in het VK kan verklaard worden door de toegenomen deelname van vrouwen tot de arbeidsmarkt. Ook vinden zij dat de toename van de scholingsgraad heeft bijgedragen tot de creatie van hooggeschoolde jobs. Maar beide demografische veranderingen in het arbeidsaanbod zijn niet voldoende om alle veranderingen in de banenstructuur te verklaren. Ook het patroon van vaardigheden bij immigranten weerspiegelt wat nodig is voor een polarisatie van banen doordat het meer waarschijnlijk is voor deze groep van werknemers dat ze hoog of laag geschoold zijn. Goos en Manning (2003,2007) beweren echter dat migratie slechts een klein deel kan verklaren van de verandering en in de banenstructuur aangezien de toename in de fractie van migranten naar het VK tussen 1979 en 1999 beperkt was. Opsommend zijn deze arbeidsaanbodfactoren zeker van belang, maar Goos en Manning (2003,2007) besluiten dat ze niet de enige verklaring kunnen zijn voor de polarisatie van de banenstructuur in het VK.

Goos en Manning (2003,2007) gaan verder in op het belang van de toegenomen scholingsgraad op de polarisatie van onze banenstructuur. Gegeven de steeds hogere scholingsgraad van werknemers doorheen de tijd, kan de toename in het aantal laagbetaalde jobs niet worden verklaard door een toename in het aanbod van laaggeschoolde arbeid. Figuur 2.A geeft de fractie van hoger opgeleiden in elk deciel weer voor het VK in 1979. Hieruit blijkt duidelijk dat hoogbetaalde banen meer gebruik maken van hoger opgeleide arbeid. Een toename in de scholingsgraad kan dus verklaren waarom er doorheen de tijd meer hoogbetaalde banen zijn bijgekomen maar niet waarom er meer laagbetaalde banen zijn bijgekomen. Sterker nog, Figuur 2.B toont aan dat de relatieve toename van hooggeschoolde arbeid in laagbetaalde jobs bijna even groot is als de toename in hoogbetaalde jobs. Daaruit concluderen Goos en Manning (2003,2007) dat naast een toename in de inkomensongelijkheid polarisatie ook heeft geleid tot een toename in de fractie van werknemers die te hoog gekwalificeerd zijn voor het werk dat ze doen.

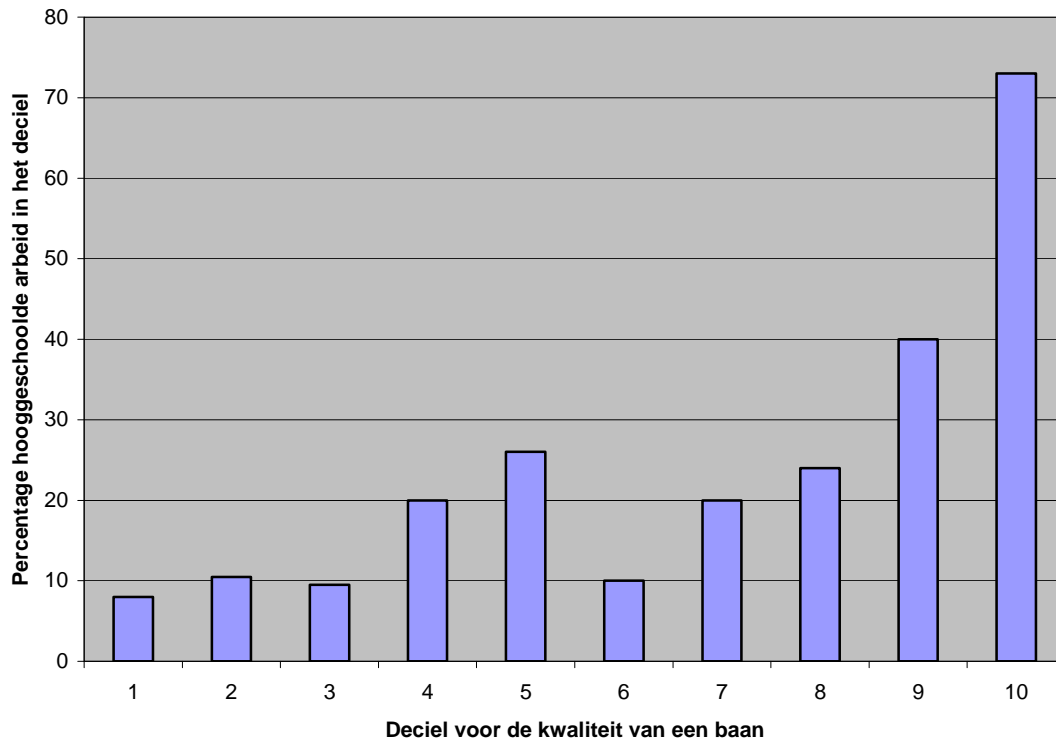
3.3 Institutionele factoren

Er is een opmerkelijke diversiteit in de Europese Unie in de manier waarop arbeidsmarkten en goederenmarkten zijn gestructureerd, met belangrijke verschillen in belasting op arbeid, de invloed van vakbonden en de aard van het arbeidsmarktoverleg, minimum lonen, de mate van concurrentie op de goederenmarkt, drempels voor het opstarten van nieuwe ondernemingen en de aantrekkelijkheid van investeringen. Elk van deze factoren kan een belangrijke invloed hebben op de samenstelling van banen in een economie.

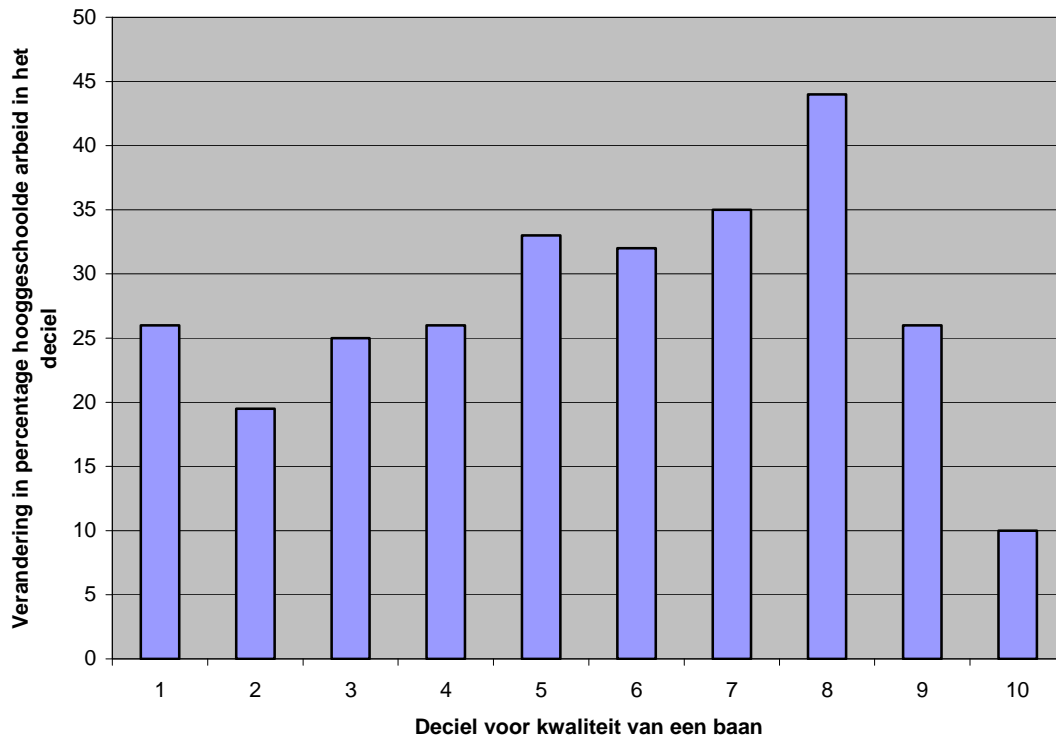
Dustmann, Ludsteck en Schönberg (2008) tonen aan hoe tewerkstellingspolarisatie in de jaren negentig in West-Duitsland een andere impact heeft gehad op de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling in vergelijking met de VS. De auteurs tonen aan dat in tegenstelling tot de VS, de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling in

Figuur 2.A: Percentage van hooggeschoolde arbeid per deciel voor de kwaliteit van banen

Figuur 2.B: Verandering van percentage van hooggeschoolde arbeid per deciel voor de kwaliteit van banen

Bron: UK Labour Force Survey. Een baan wordt gedefinieerd als 1 uit 90 beroepen in 1 uit 10 sectoren. Veranderingen zijn tussen 1979 en 1999.

de jaren negentig in West-Duitsland is toegenomen. De verklaring voor deze toename schrijven de auteurs toe aan de combinatie van tewerkstellingspolarisatie, de dalende macht van de vakbonden en een relatieve afname in het aanbod van werknemers in de banen met een gemiddelde verloning. In de VS zijn vakbonden minder belangrijk en is er geen relatieve afname geweest in het aanbod van werknemers in de industrie, zodat tewerkstellingspolarisatie gedreven door technologische vooruitgang heeft geleid tot een afname in de inkomensongelijkheid aan de onderzijde van de inkomensverdeling tijdens de jaren negentig.

Geishecker, Gorg and Munch (2008) onderzoeken de impact van globalisering op de lonen van geschoolde en ongeschoolde arbeiders in het VK, West-Duitsland en Denemarken. In Denemarken heeft globalisering geen impact gehad op de lonen van geschoolde of ongeschoolde arbeiders. De auteurs schrijven dit toe aan de relatieve loonstarheid in Denemarken. In het VK heeft globalisering met Centraal en Oost-Europese landen (CEEC) geleid tot een afname in verloning van hooggeschoolde en laaggeschoolde werknemers terwijl handel met de meer geavanceerde niet-CEEC's heeft geleid tot een relatieve toename in de lonen van hooggeschoolde arbeid. Ook in West-Duitsland daalt de verloning voor hooggeschoolde arbeiders door globalisering met CEEC's terwijl het loon van laaggeschoolde arbeiders daalt in sectoren die intens handel drijven met niet-CEEC's. De auteurs besluiten hieruit dat in het VK en West-Duitsland de inkomensongelijkheid wel deels wordt verklaard door globalisering omdat instituties zoals vakbonden in minimumlonen een minder beperkende rol hebben op de loonflexibiliteit in deze landen.

4 Andere relevante studies

In dit hoofdstuk bespreken we ten slotte nog enkele andere relevante studies voor veranderingen in de banenstructuur. De centrale thema's in deze studies zijn de structurele verschillen in arbeidsmarktinstellingen tussen regio's, verschillen tussen concurrentie op en regulering van de goederenmarkt tussen sectoren en de dynamiek van de economische conjunctuur.

4.1 Structurele verschillen in arbeidsmarktinstellingen tussen regio's

In lijn met de studies van Dustmann, Ludsteck en Schönberg (2008) en Geishecker, Gorg and Munch (2008), verklaren sommige studies de regio specifieke variaties in de tewerkstellingsdynamiek en de structuur van banen door te wijzen op verschillen tussen regio's die gecorreleerd zijn met job creatie en destructie. Voorbeelden hiervan zijn regionale verschillen in inkomstenbelastingen, in werkloosheidsvergoedingen of in de bescherming van werknemers. Echter, empirisch gezien is het zeer waarschijnlijk dat deze beleidsmaatstaven gecorreleerd zijn. Bertola, Boeri en Cazes (2000) tonen bijvoorbeeld aan dat werkloosheidsvergoedingen en ontslagkosten negatief

gecorrleerd zijn. Ichino, Polo en Rettore (2003) tonen verder aan dat de rechterlijke bescherming van werknemers tegen ontslag kan worden beïnvloed door algemene arbeidsmarktvoorwaarden zoals de werkloosheidsgraad.

4.2 Verschillen in concurrentie op en regulering van de goederenmarkt

We verwachten dat verschillen in concurrentie op de goederenmarkt een invloed zullen hebben job creatie en destructie. Bijvoorbeeld, als opstartkosten in een sector hoog zijn, zullen minder ondernemingen opstarten naar aanleiding van een toename in de vraag. Job creatie is bijgevolg lager. Zo tonen Bertrand en Kramarz (2002) aan dat job creatie in de Franse detailhandel 10 procent hoger had kunnen zijn in de afwezigheid van opstartkosten. Blanchard en Giavazzi (2003) tonen aan dat naast opstartkosten ook meer concurrentie op de goederenmarkt initieel zal leiden tot job creatie maar geen invloed heeft op de lange termijn tewerkstelling omwille van een daling in de winstgevendheid en een toename in het aantal faillissementen.

4.3 Dynamiek van de economische conjunctuur

Zeer recent is er een hernieuwde interesse ontstaan in de literatuur betreffende empirisch onderzoek naar patronen van job creatie en job destructie door economen die geïnteresseerd zijn in de aard van de economische conjunctuur en cyclische werkloosheid (Shimer (2005, 2004)). Enerzijds wordt door sommigen beweerd dat recessies kunnen worden verklaard door een toename in inefficiënte ontslagen. Wat hiermee wordt bedoeld is een toename van de job destructie ondanks het bestaan van een lager loon dat voor zowel de onderneming als de werkgever beter zou zijn. Andere economen beweren echter dat loonrigiditeit niet belangrijk is vanwege van een toename in inefficiënte job destructie maar omdat een te hoog loon leidt tot minder job creatie (Elsby, Michaels en Solon en (2007)). Als tijdens een recessie de lonen te hoog blijven, zal het voor de werkgever minder winstgevend zijn om een nieuwe baan te creëren. Daardoor zullen ondernemingen minder vacatures plaatsen wat leidt tot een daling in de job creatie en een toename in de werkloosheid. Of loonstarheid nu vooral een invloed heeft op cyclische job creatie of job destructie blijft tot nu toe onzeker. Echter, beide studies zijn het eens dat hogere loonstarheid een belangrijke invloed heeft op de dynamiek van onze arbeidsmarkt en de structuur van onze banen.

5 Conclusies

Een zich snel uitbreidende literatuur documenteert dat de banenstructuur 'polariseert', wat betekent dat de zowel de hoogst als de laagst betaalde banen in de dienstensector belangrijker worden, ten koste van de gemiddeld betaalde banen in de industrie. Een belangrijke verklaring voor deze polarisatie van de banenstructuur is technologische verandering. De idee is dat techno-

logie complementair is met de niet-routineuze cognitieve en interactieve taken die in de hoogst betaalde banen in de dienstensector worden uitgevoerd; dat technologie substitueert voor routinematige taken die het meest voorkomen in de gemiddeld betaalde banen in de industrie; en dat technologie geen directe invloed heeft op niet-routineuze manuele taken die worden uitgevoerd door de laagbetaalde werknemers in de dienstensector. Een tweede belangrijke factor is globalisering of de idee dat internationale handel en/of het verplaatsen van een deel van productieproces naar het buitenland resulteert in een afname in de vraag naar werknemers in de industrie. Naast veranderingen in de arbeidsvraag zijn ook veranderingen in het arbeidsaanbod zoals de toegenomen participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt, de toename in de scholingsgraad en immigratie belangrijke determinanten van tewerkstellingpolarisatie. Tenslotte werd aangetoond dat ook instituties zoals de rol van vakbonden een vormende rol hebben op de banenstructuur. De literatuur heeft aange-toond dat tewerkstellingspolarisatie leidt tot een toename in de inkomensongelijkheid aan de bovenzijde van de inkomensverdeling. Wat gebeurt aan de onderzijde van de inkomensverdeling hangt af van de verandering in het aanbod van arbeid in laagbetaalde dienstensectoren en de instituties die minimumlonen in onze laagstbetaalde dienstensectoren garanderen.

Het afgelopen decennium hebben zich belangrijke verschuivingen voorgedaan in de banenstructuur in het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en West-Duitsland. Het is van belang te onderzoeken of dergelijke kwantitatieve veranderingen zich ook in Vlaanderen en België voordoen, en welke gevolgen dit heeft op kwalitatieve aspecten van ons werk.

Bibliografie

- Acemoglu, Daron (1999), "Changes in Unemployment and Wage Inequality: An Alternative Theory and Some Evidence", *American Economic Review*, 89 (1999), 1259-1278.
- Acemoglu, Daron (2001), "Good Jobs versus Bad Jobs", *Journal of Labor Economics*, XIX (2001), 1-21.
- Autor, David, Katz, Lawrence, en Melissa Kearney (2008), "Trends in US Wage Inequality: Revising the Revisionists", *Review of Economics and Statistics*, May 2008, 90 (2), 300-323.
- Autor, David, Katz, Lawrence, en Melissa Kearney (2006), "The Polarization of the US Labor Market", *American Economic Review*, Vol. 96, No.2 (May 2006), pp. 189-194
- Autor, David, en David Dorn (2007), "Inequality and Specialization: The Growth of Low-Skill Service Jobs in the United States", mimeo MIT.
- Autor, David, Levy, Frank, en Richard Murnane (2003), "The Skill-Content of Recent Technological Change: An Empirical Investigation", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 118, No. 3 (November), pp.1279-1333
- Autor, David, Levy, Frank, en Richard Murnane (2000), "Upstairs Downstairs: Computer-Skill Complementarity and Computer-Labor Substitution on Two Floors of a Large Bank", NBER Working Paper 7890, September 2000.
- Baumol, William J. (1967), "Macroeconomics of Unbalanced Growth: the Anatomy of Urban Crisis," *American Economic Review*, LVII (1967), 415-426.
- Berman, Eli, John Bound and Zvi Griliches, "Changes in the Demand for Skilled Labor within U.S. Manufacturing: Evidence from the Annual Survey of Manufactures," *Quarterly Journal of Economics*, CIX (1994), 367-97.
- Bertola, G, T. Boeri and S. Cazes (2000), "Employment Protection in Industrialized Countries: the case for New Indicators", *International Labour Review*, 139 (1).
- Bertrand, M. and F. Kramarz (2002), "Does Entry Regulation Hinder Job Creation?: Evidence from the French Retail Industry", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 117 no. 4, pp. 1369-413.
- Blanchard, O. and F. Giavazzi (2003), "Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation in Goods and Labor Markets", *Quarterly Journal of Economics*, 118-3, August 2003, pp. 879-909.
- Blinder, Alan (2007b), "Offshoring: Big Deal, or Business as Usual?", CEPS Working Paper No. 149, June 2007.
- Blinder, Alan (2007a), "How Many US Jobs Might Be Offshorable?", CEPS Working Paper No. 147, June 2007.
- Blinder, Alan (2006), "Preparing America's Workforce: Are We Looking in the Rear-View Mirror?", CEPS Working Paper No. 135, October 2006.

- Bluestone, Barry and Bennet Harrison (1988), "The Growth of Low-Wage Employment: 1963-1986," *American Economic Review*, LXXVIII (1988), 124-128.
- Borjas, George J., Richard B. Freeman and Lawrence F. Katz (1996), "Searching for the Effect of Immigration on the Labor Market", *American Economic Review*, Vol. 86, No. 2, May 1996, 246-251.
- Costrell, Robert M. (1990), "Methodology in the "Job Quality" Debate," *Industrial Relations*, XXIX (1990), 94-110.
- Crino, Rosario (2007), "Skill-Biased Effects of Service Offshoring in Western Europe", CESPRI Discussion Paper No 205, October 2007.
- Dustmann, Christian, Johannes Ludsteck and Uta Shoenberg (2008), "Revisiting the German Wage Structure", *conditional acceptance Quarterly Journal of Economics*, January 2008.
- Elsby, Michael, Ryan Michaels and Gary Solon (2007), "The Ins and Outs of Cyclical Unemployment", forthcoming at the *American Economic Journal: Macroeconomics*.
- Farber, Henry S. (1999), "Mobility and Stability: The Dynamics of Job Change in Labor Markets", *Handbook of Labor Economics*, Orley Ashenfelter and David Card (eds.), Vol. 3, Elsevier Science, 1999.
- Farber, Henry S. (1997), "Job Creation in the United States: Good Jobs or Bad?", *Princeton Industrial Relations Section Working Paper*, No. 385, July 1997.
- Feenstra, Robert C. and Gordon H. Hanson (1999), "The Impact of Outsourcing and High-Technology Capital on Wages: Estimates for the United States, 1979-1990", *Quarterly Journal of Economics*, CXIV (1999), 907-940.
- Freeman, Richard B. (2003), "Trade Wars: The Exaggerated Impact of Trade in Economic Debate", *NBER Working Paper* 10000, September 2003.
- Geishecker, Ingo, Holger Gorg and Jakob Roland Munch (2008), "Do Labour Market Institutions Matter? Micro-Level Wage Effects of International Outsourcing in Three European Countries", *SOEPpapers on Multidisciplinary Panel Data Research* 81, January 2008.
- Gittleman, Maury B. and David R. Howell (1995), "Changes in the Structure and Quality of Jobs in the United States: Effects by Race and Gender, 1973-1990," *Industrial and Labor Relations Review*, XLVIII (1995), 420-440.
- Goos, Maarten en Alan Manning (2007), "Lousy and Lovely Jobs: The Rising Polarization of Work in Britain", *Review of Economics and Statistics*, Vol. 89 (February), pp. 118-133
- Goos, Maarten and Alan Manning (2003) "Lousy and Lovely Jobs: the Rising Polarization of Work in Britain", *LSE CEP Discussion Paper* No. 604, Dec 2003.
- Howell, David R. and Edward N. Wolff (1991), "Trends in the Growth and Distribution of Skills in the U.S. Workplace, 1960-1985," *Industrial and Labor Relations Review*, XLIV(1991), 486-502.

- Ichino, Andrea, M. Polo and E. Rettore (2001), "Are Judges Biased by Labour Market Conditions?", *European Economic Review*, 47 (5), pp. 913-944.
- Ilg, Randy E. (1996), "The nature of employment growth, 1989-1995," *Monthly Labor Review*, CXIX (1996), 29-36.
- Ilg, Randy E. and Steven E. Haugen (2000), "Earnings and Employment Trends in the 1990s," *Monthly Labor Review*, March 2000, 21-33.
- International Monetary Fund (2007), "Chapter 5: The Globalisation of Labor", *World Economic Outlook*, April 2007.
- Juhn, Chinhui (1999), "Wage Inequality and Demand for Skill: Evidence from Five Decades," *Industrial and Labor Relations Review*, LII (1999), 424-443.
- Juhn, Chinhui, Murphy Kevin M. and Brooks Pierce (1993), "Wage Inequality and the Rise in Returns to Skill," *Journal of Political Economy*, CI (1993), 410-442.
- Kletzer, Lori G. (1998), "Job Displacement", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 12, No. 1 (Winter, 1998), pp. 115-136.
- Kosters, Marvin H. and Murray N. Ross (1988), "A Shrinking Middle Class?," *Public Interest*, 1988, 3-27.
- Levy, Frank and Richard J. Murnane (1992), "U.S. Earnings Levels and Earnings Inequality: A Review of Recent Trends and Proposed Explanation", *Journal of Economic Literature*, 30:3, September 1992, 1333-1381.
- Machin, Stephen and John van Reenen, "Technology and Changes in Skill Structure: Evidence from Seven OECD Countries," *Quarterly-Journal-of-Economics*, CXIII (1998), 1215-44.
- Manning (2004), "We Can Work It Out: The Impact of Technological Change on the Demand for Low-Skill Workers", *CEP Discussion Paper No 640*, June 2004.
- Mazzolari, Francesca and Giuseppe Ragusa (2007), "Spillovers from High-Skill Consumption to Low-Skill Labor Markets", *IZA DP No. 3048*, September 2007.
- Meisenheimer, Joseph R. II (1998), "The services industry in the 'good' versus 'bad' jobs debate," *Monthly Labor Review*, February 1998, 22-47.
- Michel (1988), "Better Jobs or Working Longer for Less: An Evaluation of the Research by Marvin Kosters and Murray Ross on the Quality of Jobs", *Economic Policy Institute Working Paper No. 101*, July 1988.
- Molnar, Margrit, Nigel Pain and Daria Taglioni (2007), "The Internationalisation of Production, International Outsourcing and Employment in the OECD", *OECD Department of Economics Working Paper 21*, July 2007.
- Murphy, Kevin M and Finis Welch (1993) "Occupational Change and the Demand for Skill, 1940-1990", *American Economic Review*, LXXXIII (1993), 122-36.

Shimer (2004), "The Consequences of Rigid Wages in Search Models", *Journal of the European Economic Association*, 2, pp. 469-479.

Shimer (2005), "The Cyclical Behavior of Equilibrium Unemployment and Vacancies", *American Economic Review*, 95 (1), pp. 25-49.

Spitz-Oener, Alexandra (2006), "Technical Change, Job Tasks and Rising Educational Demand: Looking Outside the Wage Structure", *Journal of Labor Economics*, Vol. 24 (April), pp. 235-270.

Ward, Terry, Ronald Stehrer (2007), "Recent Changes in the Jobs Structure of the EU", The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, unpublished manuscript.

Wright, Erik Olin and Rachel Dwyer (2003), "The Patterns of Job Expansions in the United States: a comparison of the 1960s and 1990s," *Socio-Economic Review*, 2003, 1: 289-325.